

РОЗДІЛ 2 ПОЧАТКОВА ОСВІТА

УДК 378.147:[37.011.3-051:811'243

DOI <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.4>

Оксана ГОРОДИСЬКА

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, вул. Князів Коріатовичів, 74/14, м. Кам'янець-Подільський, Хмельницька обл., Україна, 32300

ORCID: 0000-0002-2767-1782

Бібліографічний опис статті: Городиська, О. (2022). Методичні засади формування граматичної компетентності майбутніх учителів початкової школи на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 3, 25–30, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.4>

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Стаття присвячена актуальним проблемам ініомовної граматичної компетентності. У статті розкрито поняття граматичної компетентності та визначено її основні компоненти. До основних компонентів граматичної компетентності вчені відносять граматичні навички, знання та граматичну усвідомленість, а механізмом формування граматичної компетентності є різні види вправ. Визначено основні методичні засади та принципи формування граматичної компетентності майбутніх учителів початкової школи. У статті відзначається ефективність використання комунікативного та соціокультурного підходів, вказуються основні принципи навчання граматики майбутніх вчителів початкових класів на заняттях іноземної мови за професійним спрямуванням. Процес навчання граматики студентів педагогічного факультету повинен бути спрямований на формування ініомовної граматичної компетентності з урахуванням національно-культурних особливостей мови, що вивчається, в складі професійної ініомовної комунікативної компетентності, необхідної для здійснення майбутньої професійної діяльності. Зміст граматичної компетентності, окрім знань елементів мови та вміння їх використовувати в мовленні, повинен включати також знання, навички та вміння, які сприяють засвоєнню соціально-культурних норм і національно-культурних особливостей мовленнєвої поведінки представників ініомовної культури. Успішне формування граматичною компетентністю з урахуванням національно-культурних особливостей мови, що вивчається, можливе за умови реалізації комунікативного підходу в поєднанні з соціокультурним підходом викладання іноземної мови. Граматичні завдання повинні бути максимально наближеними до реального спілкування, зверненими до самого студента та передбачати використання його власного життєвого досвіду. Комунікативно-орієнтоване навчання граматики дозволяє підвищити мотивацію, розширити експресивні можливості мовлення, що додає природності висловлюванням здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: граматична компетентність, комунікативний підхід, соціокультурний підхід, студенти педагогічного факультету, іноземна мова за професійним спрямуванням.

Оксана HORODYSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Foreign Languages, Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohiienko University, 74/14 Kniazi Koriatovychi Str., Kamianets-Podilskyi, Khmelnytskyi region, Ukraine, 32300

ORCID: 0000-0002-2767-1782

To cite this article: Horodyska, O. (2022) Methodychni zasady formuvannia hramatychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv pochatkovoї shkoly na zaniattiakh z inozemnoi movy za profesiinym spriamuvanniam [Methodological principles of the formation of grammatical competence of future primary school teachers at classes in foreign language for specific purposes]. *Acta Paedagogica Volyniensis*, 3, 25–30, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.3.4>

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF THE FORMATION OF GRAMMATICAL COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS AT CLASSES IN FOREIGN LANGUAGE FOR SPECIFIC PURPOSES

The article is devoted to current problems of foreign language grammatical competence, reveals the concept of grammatical competence and defines its main components. Scientists include grammatical skills, knowledge and grammatical awareness as main components of grammatical competence, and various types of exercises as the mechanism for forming grammatical competence. The main methodical principles for forming the grammatical competence of future primary school teachers are defined. The article envisages the effectiveness of the use of communicative and sociocultural approaches, indicates the main principles of teaching grammar to future primary school teachers at classes in foreign language for specific purposes. The process of learning grammar for students of pedagogical faculty should be aimed at the formation of foreign language grammatical competence, taking into account the national and cultural features of the language being studied, as part of the professional foreign language communicative competence necessary for the implementation of future professional activities. The content of grammatical competence, in addition to knowledge of language elements and the ability to use them in speech, should also include knowledge, skills and abilities that contribute to the assimilation of socio-cultural norms and national-cultural features of speech behavior of representatives in foreign culture. Successful formation of grammatical competence, taking into account the national and cultural features of the language being studied, is possible under the condition of implementing a communicative approach in combination with a socio-cultural approach to teaching a foreign language. Grammatical tasks should be as close as possible to real communication, should be addressed to the students themselves and should involve the use of their own life experiences. Communicatively oriented learning of grammar increases motivation, expands the expressive possibilities of speech, which adds naturalness to students' utterances.

Key words: grammatical competence, communicative approach, sociocultural approach, students of pedagogical faculty, foreign language for specific purposes.

Постановка наукової проблеми та її значення. Глобалізація суспільства, отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, модернізація шкільної системи, інтенсивне впровадження у шкільну практику нових технологій та форм навчання, перехід початкової та середньої шкільної ланки до Нової української школи вимагають появи нової генерації педагогічних кадрів, які орієнтуються в численних педагогічних новаціях, уміють критично підходити до їх аналізу, генерувати власні інноваційні ідеї, вільно володіють іноземною мовою, можуть вивчати, систематизувати та адаптувати закордонний досвід навчання в школі. Це зумовлює нове соціальне замовлення суспільства – підготовку компетентних фахівців початкової школи, які володіють іноземною мовою на високому рівні. У цьому контексті велике значення в системі вищої освіти набуває проблема формування іншомовної комунікативної компетентності загалом та граматичної компетентності зокрема. Іншомовна комунікативна компетентність є необхідною складовою високласного професіонала у будь-якій галузі діяльності. Адже поліпшення спілкування полегшує мобільність та більш прямі контакти, що, у свою чергу, веде до кращого розуміння і до тіснішої співпраці. (Zahalnoievropeiski rekomendatsii, 2003). Велика кількість міжнародних проектів, грантів, програм міжнарод-

ного співробітництва, які є доступними для української молоді, розширюють можливості та сприяють мобільності здобувачів вищої освіти як під час навчання, так і у подальшій професійній кар'єрі. Тому, на сьогодні першочерговим є завдання якісної іншомовної підготовки майбутніх вчителів, і початкових класів зокрема.

Впевнений європейський вектор розвитку освітньої системи України зумовлює соціальне замовлення суспільства на підготовку кваліфікованих учителів, які не лише самі добре володіють іноземною мовою, але й спроможні на належному рівні навчати її інших. Впродовж останніх десятиліть особливу увагу і науковців, і педагогів вищої школи привертає проблема розробки інноваційних технологій навчання фахівців. Реалізація такого соціального замовлення актуалізує необхідність формування у майбутніх учителів професійної компетентності, а відтак і необхідність формування її складника – професійно орієнтованої іншомовної граматичної компетентності (Hnatkevych, 1989; Zahalnoievropeiski rekomendatsii, 2003).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання формування та розвитку граматичних навичок іноземної мови дослідники звертаються в багатьох наукових працях. Вітчизняні та зарубіжні вчені висвітлюють широке коло питань із проблеми формування грама-

тичної компетентності. Так, встановлено та проаналізовано етапи формування рецептивних і репродуктивних граматичних навичок (Ю. І. Пассов, Н. К. Скляренко, С. П. Шатілов); визначено ієрархії граматичних навичок (Н. І. Гез, М. В. Ляховицький, Dresselmann,) сформульовано принципи організації й навчання граматичного матеріалу (Ю. І. Пассов, Н. К. Скляренко); досліджено методику організації граматичного матеріалу (О. І. Москальська, І. В. Рахманов, Л. М. Черноватий); розроблено комунікативні вправи для навчання учнів практичної граматики (П. Б. Гурвич, М. С. Ільїн, Б. А. Лапідус, Ю. І. Пассов, Л. Продроу, Р. Сайд і Дж. Велман, І. Д. Салістра, В. Л. Скалкін, Н. К. Скляренко Т. О. Стеченко, А. Дж. Томсон і А. В. Мартінет, Ч. Фріз і Р. Ладо, Л. П. Христорожественська, Г. С. Чекаль, С. П. Шатілов, Є. П. Шубін та ін.). Процес навчання граматики у своїх теоретичних і практичних роботах досліджували А. М. Ветохов, С. В. Гапонова, М. А. Киреева, Л. А. Кочетова, О. М. Ницецька, Є. І. Пассов, Н. К. Скляренко та інші. Особливості формування іншомовної граматичної компетентності на початковому етапі оволодіння іноземної мови досліджували Н. А. Бабенко, О. Б. Бігич, Г. В. Рогова, І. Н. Верещагіна, С. І. Измайлова, О. О. Коломінова, Р. П. Періна, С. В. Роман, В. М. Філатов та інші. Слід зазначити, що питання формування іншомовної граматичної компетентності на заняттях іноземної мови, де граматичний аспект поєднується з практикою усного та писемного мовлення та обов'язковим є застосування комунікативного підходу в оволодінні професійно орієнтованою практичною грамакою іноземної мови й надалі залишаються відкритими, що зумовлює актуальність дослідження.

Мета статті. Мета статті – розкрити поняття граматичної компетентності та визначити її компоненти; визначити основні методичні засади та принципи формування граматичної компетентності майбутніх учителів початкової школи на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу. Граматика – це система об'єктивно діючих правил щодо утворення словоформ і словосполучень слів у реченні, які організують мовлення. Оскільки мова є засобом відображення дійсності, то граматика відображає об'єктивні від-

ношення і зв'язки між предметами та явищами навколишнього світу. У методиці навчання іноземних мов під грамакою розуміють предмет, за допомогою якого засвоюють правила будови мови (Mezenin, 1992). Щоб знати граматику, достатньо вивчити певний перелік теоретичних правил, але щоб оволодіти грамакою необхідно навчитися застосовувати відповідні правила на практиці. Володіння правилами передбачає практичну діяльність і лише через діяльність їх можна засвоїти. Отже, вивчення граматики та оволодіння граматичною компетентністю іноземної мови повинно означати практичне оволодіння структурними явищами мови, тобто набуття уміння вживати їх у мовленні та розуміти при сприйманні чужої мови, а також засвоєння теоретичних відомостей про структурні явища. Іншомовна граматична компетентність – правильність вживання граматичних форм іноземної мови відповідно із законами та нормами граматики. Під граматичною компетентністю розуміють «здатність людини до коректного граматичного оформлення своїх усних і писемних висловлювань та розуміння граматичного оформлення мовлення інших. Ця компетентність базується на складній і динамічній взаємодії відповідних навичок і знань та граматичної усвідомленості» (Skliarenko, 2011). До основних компонентів граматичної компетентності вчені відносять граматичні навички, знання та граматичну усвідомленість, а механізмом формування граматичної компетентності є різні види вправ (Tryhub, 2014). Окрім цього вчені вивчають різні фактори, що впливають на формування тієї чи іншої компетентності. Так, О. Касаткіна у своїх дослідженнях відзначає важливість урахування соціокультурного фактору (соціокультурних норм та національно-культурних особливостей носіїв іншої мови) при формуванні граматичної компетентності (Kasatkina, 2011). Т. О. Стеченко оперує поняттям професійно орієнтованої англійської граматичної компетентності та наголошує на «професіоналізації» занять при формуванні граматичної компетентності, маючи на увазі професійну орієнтованість мовного навчального матеріалу (Stechenko, 2004). О. М. Гордиська вказує на необхідності компетентнісного підходу до навчання мови, який має на меті розвиток базових предметних компетентностей мовної особистості студента (Horodyska, 2022).

Граматична компетентність – це знання граматичних засобів мови і здатність їх використовувати. Це здатність розуміти і висловлювати смисл (значення), породжувати і розпізнавати фрази, побудовані за певними принципами, а не запам'ятовувати та відтворювати їх як готові формули. Граматична компетентність передбачає: а) системне знання лексичного, морфологічного, синтаксичного, фонетичного та орфографічного аспектів мови для розуміння та побудови осмислених та зв'язних висловлювань; б) володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних категорій; в) знання стилістичних особливостей іноземної мови, що вивчається; г) автентичність використання іноземної мови; д) навички та вміння адекватно використовувати граматичні явища в мовленнєвій діяльності в різноманітних ситуаціях спілкування для розв'язання комунікативних задач і вирішення проблем (Vovk, 2008).

Досвід свідчить, що використання граматичних структур у ситуативному мовленні є однією з найчастіших проблем студентів педагогічного факультету. Майбутні вчителі початкових класів недостатньо добре володіють навичками коректного вживання форм граматичних явищ. Ще зі школи вони навчилися використовувати лише прості граматичні структури та зіштовхуються з певними труднощами у підборі та використанні різноманітних з'єднувальних елементів мови, які роблять висловлювання більш природним і логічно побудованим. Т. О. Стеченко вважає, що соціокультурний фактор відіграє значну роль у формуванні граматичної компетентності та оволодіння граматичними навичками. Знання значення слів і правил граматики недостатньо для володіння мовою як засобом спілкування. Необхідно аналізувати, співставляти та враховувати соціокультурні реалії іноземної та рідної мови, особливості рідною і чужої культури. Лише тоді всі тонкощі та вся глибина проблем міжмовної та міжкультурної комунікації стають особливо явними (С. Г. Тер-Минасова) (Stechenko, 2004). Процес навчання граматики студентів педагогічного факультету повинен бути спрямований на формування іноземної граматичної компетентності з урахуванням національно-культурних особливостей мови, що вивчається, в складі професійної іноземної комунікативної ком-

петентності, необхідної для здійснення майбутньої професійної діяльності. Зміст граматичної компетентності, окрім знань елементів мови та вміння їх використовувати в мовленні, повинен включати також знання, навички та вміння, які сприяють засвоєнню соціально-культурних норм і національно-культурних особливостей мовленнєвої поведінки представників іноземної культури. Успішне формування граматичною компетентністю з урахуванням національно-культурних особливостей мови, що вивчається, можливе за умови реалізації комунікативного підходу в поєднанні з соціокультурним підходом викладання іноземної мови. Для забезпечення та реалізації успішного процесу розвитку граматичної компетентності за умови застосування комунікативного підходу, необхідно дотримуватись таких принципів: принцип врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів; принцип комунікативної спрямованості навчання; принцип доступності; принцип поетапного формування іноземних знань, вмінь та навичок; принцип міждисциплінарного взаємозв'язку та взаємобумовленості різних компонентів в системі підготовки студентів; принцип особистісно-орієнтованого напрямку навчання; принцип мовленнєво-поведінкових стратегій; принцип врахування лінгвокультурологічних особливостей граматичних явищ.

Система вправ, які спрямовані на формування іноземної граматичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів, повинна містити соціокультурну інформацію, проблемні завдання культурознавчого характеру, які спонукають студентів до здійснення діалогу культур, до спілкування з представниками іншої культури. В якості принципів, необхідних для відбору граматичного матеріалу, Л. К. Бободжанова виділяє як загальні принципи (принцип стилістичної нейтральності, принцип нормативності та зразковості, принцип розповсюдження граматичних явищ в мовленнєвій діяльності), так і часткові принципи (принцип функціональності, принцип ситуативності, принцип репрезентативності граматичних явищ, принцип інтенційної обумовленості, принцип поєднання граматичних явищ). Щоб вивчити іноземну мову, переважна більшість майбутніх вчителів початкової школи виконують велику кількість тренувальних

вправ, які спрямовані на автоматизацію граматичних мовленнєвих навичок. Таким чином, у них формується відповідна система роботи на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням – читання, переклад, заучування напам'ять слів, діалогів, переказ текстів, відповіді на питання тощо. Проте, робота над граматиною мови найчастіше обмежується читанням правила і його тренуванням в реченнях (з опорою або без опори на таблиці / схеми). Виникає протиріччя: студент має досить хороші теоретичні знання з граматики іноземної мови, але відчуває труднощі у вираженні своїх думок. Причина виникнення цього протиріччя полягає у відсутності реальної комунікації під час вивчення граматичного матеріалу на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням. Вправи та завдання на опрацювання граматичних конструкцій повинні носити комунікативну спрямованість.

Комунікативна методика передбачає навчання граматики на функціональній і ситуативній основі. Тобто, граматичні явища вивчаються та засвоюються не як «форми» і «структури», а як засоби вираження певних думок і комунікативних намірів, а також введення їх у мовленнєвий досвід. Н. П. Прокопенко зазначає, що засвоєння граматичного матеріалу доцільно проводити на наступних етапах: 1) пред'явлення мовного зразка (через аналіз і синтез граматичного явища); 2) тренування; і 3) вживання в мовленні. Для кожного з етапів характерні відповідні їх цілям вправи. На першому етапі засвоєння необхідно зрозуміти суть граматичного явища, з'ясувати його зміст, форму і вживання. Ознайомлення з новим навчальним матеріалом для продуктивного засвоєння здійснюється найчастіше в навчально-мовленнєвих ситуаціях. Необхідно створювати умови для демонстрації форми і конструкції як динамічної одиниці, що має певну функціонально-комунікативну роль у спілкуванні. На другому етапі відбувається тренування граматичного матеріалу і формування граматичних мовленнєвих навичок. Формування мовленнєвих граматичних навичок передбачає розвиток навичок відносно точного відтворення вивченого явища в типових для його функціонування мовленнєвих ситуаціях і розвиток їх гнучкості за рахунок варіювання умов спілкування, що вимагають адекватного

граматичного оформлення висловлювання. Навчання граматичній стороні мовлення, що пов'язане з формуванням відповідних автоматизмів, ефективно здійснюється через цілу низку тренувальних вправ. Оскільки тренувальні вправи самі по собі не розвивають уміння брати участь в комунікації, то необхідно розвивати навички спонтанної комунікації відповідно до потреб ситуації, а для цього потрібна система комунікативно-орієнтованих вправ. На третьому етапі здійснюється остаточне оформлення граматичних мовленнєвих умінь і навичок. Вправи на цьому етапі повинні мати, передусім, комунікативну цінність (комунікативні завдання, навчальні і природні мовленнєві ситуації, комунікативні ігри). Такі завдання повинні бути наближеними до реального спілкування, зверненими до самого студента та передбачати використання його власного життєвого досвіду (Prokopenko, 2008). Комунікативно-орієнтоване навчання граматики дозволяє підвищити мотивацію, розширити експресивні можливості мовлення, що додає природності висловлюванням здобувачів вищої освіти педагогічного факультету.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Граматична компетентність є важливою складовою іншомовної комунікативної компетентності, яка є фактором інтелектуального розвитку особистості. Поєднання комунікативного та соціокультурного підходів на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням сприяє успішному формуванню граматичної компетентності майбутніх вчителів початкових класів. Для ефективною та цілеспрямованою організацією навчального процесу на педагогічному факультеті та розвитку граматичної компетентності необхідно враховувати основні принципи та дотримуватися основних вимог, які можуть впливати на успішність навчання студентів, мотивацію навчання та саморегуляцію навчально-пізнавальної діяльності. Для успішного формування іншомовної граматичної компетентності студентів педагогічного факультету на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням необхідно ретельно добирати та формулювати проблемні культурознавчі та комунікативні ситуації, що сприятиме розвитку мовленнєво-розумової активності та самостійності майбутніх учителів початкових класів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вовк О. І. Формування англомовної граматичної компетенції у майбутніх учителів в умовах інтенсивного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. К., 2008. 276 с.
2. Гнаткевич Ю. В. Обучение иноязычной лексике в неязыковом вузе. К. : Высшая школа, 1989. 185 с.
3. Городиська О. М. Формування професійно орієнтованої лексичної компетентності на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням у студентів педагогічних факультетів: методичний аспект / *Науковий журнал «Acta Paedagogica Volynienses»*. Вип. 2. Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 55–62.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання; наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.
5. Касаткіна, О.В. До питання розвитку граматичної компетентності студентів на заняттях іноземної мови / *Вісник Житомирського державного університету*. Педагогічні науки. 2011. Вип. 59. С. 52–55.
6. Мезенин С. М. Грамматика в курсе интенсивного обучения английскому языку в старших классах / *Иностранные языки в школе*. 1992. № 5–6. С. 5–12.
7. Прокопенко Н. П. Формування іншомовної комунікативної компетенції у навчанні граматиці англійської мови студентів напряму підготовки «Міжнародна економіка» та «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності» : зб. матеріалів МНПІК [«Соціум. Наука. Культура»], (29–31 січня 2008 р.) [Електронний ресурс] К., 2008. Режим доступу: <http://intkonf.org/>
8. Склярченко Н. К. Методика формування іншомовної граматичної компетенції в учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Іноземні мови*. 2011. № 1. С. 15–25.
9. Стеченко Т.О. Формування професійно орієнтованої англомовної граматичної компетенції майбутніх філологів (дис. ... канд. пед. наук). Київ, 2004.
10. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Філологія. 2014. Вип. 10(2). С. 74–77.

REFERENCES:

1. Vovk O. I. (2008) *Formuvannia anhlomovnoii hramatychnoi kompetentsii u maibutnikh uchyteliv v umovakh intensyvnoho navchannia* [The formation of English-language grammatical competence in future teachers in the conditions of intensive training] (PhD Thesis), Kyiv.
2. Hnatkevych Yu. V. (1989) *Obuchenie inoiazychnoi leksikie v neiazikovom vuzie* [Teaching foreign language vocabulary at a wine-language university]. Kyiv : Vysshiaia shkola.
3. Horodyska O. M. (2022) *Formuvannia profesiino oriientovanoi leksychnoi kompetentsii na zaniattiakh inozemnoi movy za profesiinym spryamuvannyam u studentiv pedahohichnoho fakultetu: metodychnyj aspekt* [The formation of professionally oriented lexical competence in foreign language classes according to professional direction among students of the faculty of pedagogy: methodological aspect]. *Acta Paedagogica Volynienses*, vol. 2, pp. 55–62.
4. Nikolaieva S. Yu. (ed.) (2003) *Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* [Pan-European recommendations on language education: study, teaching, evaluation]. Kyiv: Lenvit.
5. Kasatkina O. V. (2011) *Do pytannia rozvytku hramatychnoi kompetentnosti studentiv na zaniattiakh inozemnoi movy* [Regarding the development of students' grammatical competence in foreign language classes]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Pedahohichni nauky*, vol. 59, pp. 52–55.
6. Mezenin S. M. (1992) *Hrammatika v kursie intensivnoho obuchenia anhliskomu yazyku v starshykh klassakh* [Grammar in the course of intensive learning of the English language in senior classes]. *Inostrannyie yazyki v shkole*, vol. 5–6, pp. 5–12.
7. Prokopenko N. P. (2008) *Formuvannia inshomovnoii komunikativnoii kompetentsii u navchanni hramatytsi anhliskoi movy studentiv napriamu pidhotovky «Mizhnarodna ekonomika» ta «Menedzhment zovnishnoekonomichnoi diialnosti»* [The formation of foreign language communicative competence in the teaching of English grammar of students of the «International Economy» and «Management of Foreign Economic Activity» programs]. *Proceedings of the Zb. materialiv MNPIK [«Sotsium. Nauka. Kultura»]* (Kyiv, January 29–31, 2008). Retrieved from: <http://intkonf.org/> (accessed 23.06.2022).
8. Skliarenko N. K. (2011) *Metodyka formuvannia inshomovnoii hramatychnoi kompetentsii v uchniv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [Methodology of formation of foreign language grammatical competence in students of general educational institutions]. *Inozemni movy*, vol. 1, pp. 15–25.
9. Stechenko T. O. (2004) *Formuvannia profesiino oriientovanoi anhlomovnoii hramatychnoi kompetentsii maibutnikh filolohiv* [Formation of professionally oriented English grammatical competence of future philologists] (PhD Thesis), Kyiv.
10. Tryhub I. P. (2014) *Formuvannia hramatychnoi kompetentsii u studentiv nemovnykh spetsialnosti VNZ u protsesi vyvchennia anhliskoi movy* [Formation of grammatical competence in students of non-linguistic specialties of universities in the process of learning English]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Filolohiia*, vol. 10 (2), pp. 74–77.